Stefan Zweig între oglinzi paralele

În 1992 m-am gândit să republic un eseu celebru al lui Stefan Zweig, în traducera lui Eugen Relgis (sub pseudonimul E. Margita) apărută în 1945, un moment crucial al istoriei europene şi nu numai. Seismograful autorului, ca şi al traducătorului, înregistraseră marele cutremur al jumătăţii de veac douăzeci, care avea să schimbe parcursul istoriei umanităţii şi să aducă la suprafaţa timpului două sisteme sociale diferite, despre care crezusem că vor ţine lumea în echilibru. Mi s-a părut atunci că asistasem, în decembrie 1989, la o modificare fundamentală de parcurs la umanităţiii, din moment ce unul ditre marile sisteme de ghidaj, acela căruia aparţinusem şi eu, socialismul, dispărea. Am adus deci traducerea la parametrii limbii române din 1989 şi am publicat-o, adăugându-i o postfaţă care atesta ceea ce gândeam despre conţinutul eseului lui Zweig, ca şi despre chestiunile pe care le ridicase autorul publicându-l.

După douăzeci şi doi de ani de la această întreprindere, m-am apropiat din nou de *Castellio contra Calvin. Un strigăt împotriva morţii*, eseul lui Zweig şi lectura lui, confruntată cu lumea românească, europeană şi globală în care trăim de aproape un sfert de veac, mi-a dezvăluit valenţe noi ale cărţii şi posibilitatea de a face consideraţii pe marginea ei care să ne plaseze în lumina crudă a prezentului.

Alătur deci cele două puncte de vedere drept indiciu, semn al propriului nostru parcurs. Un eseu şi un autor între oglinzi paralele, intuiţii reflectate la nesfârşit, dar totuşi indicii clare al locului de astăzi: nu doar al locului lui Zweig printre noi, ci şi al locului nostru în lumea multiplă a imaginilor pe care le avem despre lume, despre calea de urmat.

1992 – O altă cale

Scriitorul Stefan Zweig s-a născut la Viena la 28 noiembrie 1881 ca fiu al unui industriaş evreu. A fost puternic influenţat, în formaţia lui, de psihanaliza contemporanului său Sigmund Freud. Acesta este poate şi motivul pentru care literatura rusă — în principal Dostoievski — a constituit marele model literar, vizibil în romanele şi nuvelele autorului. A studiat germanistica şi romanistica la Viena şi Berlin, rămînînd îndrăgostit, pentru toată viata, de perioada Renaşterii italiene.

Deşi a debutat cu versuri — *Pagini argintii,* 1901, s-a afirmat în principal ca eseist de mare calibru, cunoscut si cititorilor români prin titluri precum *Magellan, Orele astrale ale omenirii, Scrisoare de la o necunoscută, Jucătorul de şah, Lumea de ieri* ş.a. Menţionăm, printre cele mai cunoscute romane ale sale, *Amok.* 1922 (tradus şi în româneşte), *Douăzeci şi patru de ore din viata unei femei.* 1934 şi *Suflete zbuciumate,* 1938. Remarcabile sunt nuvelele din volumul *Confuzia sentimentelor, 19Z6,* ca şi cele trei eseuri despre Holderlin, Kleist şi Nietzsche din volumul *Lupta cu demonul,* 1925.

Nota comună a romanelor şi nuvelelor lui Zweig o constituie profunda analiză psihologică, reliefarea forţei distructive a pasiunii în existenţa umană. Iubirea, Mila, Răul si Binele, Minciuna şi Adevărul, Totalitarismul si Toleranţa sunt subiecte reale ale cărţilor sale. Astfel, *Lupta cu demonul* a fost precedată de *Trei maeştri,* 1919, despre Balzac, Dickens şi Dostoievski şi urmată de *Trei poeti ai propriei vieti.* 1928, despre Casanova, Stendhal şi Tolstoi. Toate aceste volume au un titlu generic: *Constructorii lumii* şi atestă, din partea lui Zweig, dorinţa de a ne vorbi despre spiritul uman ca adevărat făuritor al lumii. Eseurile sale dedicate unor personalităţi ce au marcat momente de referinţă în istoria Umanităţii, într-o bătălie mereu activă pentru păstrarea spiritului democratic — *Maria Antoaneta, Erasmus, Maria Stuart, Castellio, Amerigo Vespucci, Fouché* ş.a. au, toate, acelaşi subtext: certitudinea şi stabilitatea vieţii, cu valorile ei: toleranţă, progte, libertate individuală. Acestea depind de factori adesea incontrolabili, dar tocmai de aceea sunt valori care trebuie apărate.

Ultima carte trimisă la tipar de către Stefan Zweig, cu numai două săptămîni înainte de a se sinucide împreună cu soţia sa (în 1942, în Brazilia, unde fugise plecând în 1940 din Anglia (s-a refugiat acolo în 1935), a fost volumul de memorii *Lumea de ieri,* care este departe de a fi pur şi simplu o carte de amintiri. Consideraţiile retrospective ale scriitorului vizează mai mult decât sentimentul pierderii unei patrii, Austria: pe acela al pierderii Europei însăşi, a tot ceea ce însemnase spiritul umanist al vechiului

continent. Comparînd generaţia părinţilor săi cu propria sa generaţie, Zweig obşervă: „Ei au trăit în aceeaşi ţară, în acelaşi oraş şi, aproape toată viaţa, în aceeaşi casă. (...) Noi.însă am trăit totul la modul ireversibil, din ce-a fost odată n-a mai rămas nimic, nu s-a repetat nimic; nouă ne-a fost dat să pătimim cu asupra de măsură tot ceea ce istoria, de altfel rar, face să se abată asupra unui secol întreg. (...) Oricine a trăit sau, mai bine zis, a fost prigonit şi persecutat în acest timp, a trăit mai multă istorie decât oricare dintre înaintaşi.

Şi astăzi ne aflăm din nou la o raspîntie, la o încheiere şi la un nou început. De aceea nu fac deloc un lucru întâmplător atunci când pun punct la o anumită dată acestei retrospective asupra vieţii mele".

Într-adevâr, două războaie mondiale, destrămarea ireversibilă, în favoarea ideilor republicane, a Imperiului Austro-Ungar, naşterea şi răspîndirea in masă a ideologiilor extremiste — de stânga şi de dreapta — fărâmiţau unitatea spirituală a Europei însăşi, aşa cum fusese ea în glorioasa epocă numită „fin de siècle", plonjând-o în plină barbarie. Toată creaţia lui Stefan Zweig a însemnat bătălia vieţii lui pentru păstrarea unităţii spiritului european, a valorilor pe care le impusese Renaşterea, cu tot ce a preluat ea mai bun de la democraţia grecească antică — valori ale umanismului şi libertăţii spiritului în primul rând. Zweig a aparţinut generaţiei lui Thomas şi Heinrich Mann, Lion Feuchnvanger, Max Osborne, Alfred Döblin, Ernst Toller, Romain Rolland, Hermann Hesse ş.a. A fost generaţia pe care adversităţile istoriei n-au reuşit s-o doboare. Astăzi încă, la sfârşitul acestui veac atât. de zbuciumat, ale cărui întâmplări tragice nu s-au sfârşit odată ctu al doilea război nondial, ne raportăm la generaţia lui Zweig, ca şi la Zweig însuşi, cu speranţa că bătălia de la jumătatea veacului ne-a lăsat un mesaj suficient de puternic spre a oferi puncte de sprijin propriei noastre bătălii.

*
* *

Eseul *Castellio,* 1936, a fost tradus şi publicat în România în 1945, încă în plin-război mondial. Eugen Relgis considera că momentul apariţiei în România a acestui eseu, care văzute lumina tiparului cu titlul *Castellio contra Calvin,* constituia mai mult decât descrierea unei perioade de despotism religios. El atrăgea atenţia asupra pericolului uriaş al instalării totalitarismului, al îngrădirii libertăţii umane şi spiritului creator în favoarea unei discipline militare, instaurată asupra întregii societăţi. Totul urma să fie aplatizat, interzis, personalitatea îmărgionită în oricare din manifestările ei ce nu serveau ideologia de bloc, a partidului unic. Momentul era bine ales. România şi Europa traversau o perioadă de întunecare a idealurilor umaniste, unitatea ei se sfărâma, aşa cum avea să se sfărâme şl unitatea României.

A trecut de atunci o jumătate de veac în care problemele omului şi umanităţii s-au adâncit în sensul că o parte a Europei a reuşit să rămână liberă, în timp ce o alta a traversat experienţa dramatică a depersonalizării. Umanitatea nu poate însă trece mai departe până nu asimilează toate experienţele posibile ale unei idei şi nu trage concluziile necesare. Aşa s-a întâmplat în Europa de Est în ultimele patru decenii şi jumătate. Publicarea eseului *Castellio* devine cu atât mai necesară astăzi, la noi, cu cât similitudinea de situaţii se impune de la sine. După experienţa totalitarismului, urmează aceea a dezorientării. Oameni din toate generaţiile se confruntă cu dispariţia unui orizont cu plafonul jos, dar un orizont cunoscut şi verificabil în posibilităţile lui, deci stabil, fără a fi înlocuit de un orizont mai sigur. Inflaţia, şomajul, deschiderea oricăror posibilităţi de evoluţie, pun aceste generaţii, private pînă acum de dreptul de a-şi forma personalitatea prin confruntare cu rigorile şi strălucirea unei lumi deschise, în. situaţia de a trebui să-şi dea măsura, să se autodescopere şi să acţioneze. Cartea lui Zweig vorbeşte despre primejdia întorcerii în trecut, dar si despre primejdia acceptării oricărui viitor. Dacă spiritul Renaşterii italiene, atât de drag autorului — nu întâmplător Castellio era născut în Piemont, cel mai nordic avanpost al Italiei pe continent —acest spirit liber, pentru care omul e suprema valoare, trebuie să unească din nou Europa, acum, la sfârşitul mileniului II, atunci trebuie să lăsăm să vorbească această carte ce aminteşte, deopotrivă, celor două jumătăţi ale Europei, despre unitatea lor ideală. Leagănul spiritual al civilizaţiei umane, continentul care şi-a trimis mesagerii în lumile noi, descoperind şi armonizând, vreme de cinci veacuri, culturi, religii, societăţi profund diferite, este — acum mai mult ca oricînd — dator să păstreze propria lui unitate şi armonia unei lumi sfâşiată de contradicţiile acestui veac şi acestui mileniu definitoriu pentru istoria căutărilor de sine ale umanităţii, străbătute de speranţa că veacul XXI va fi mai bun ca veacul XX, iar mileniul III mai bun ca mileniul II.

Oferim cititorilor români această carte care n-a mai putut vedea lumina tiparului aproape cinci decenii, pentru că ea răspunde orizontului lor de aşteptare, consolidind o pistă de acces a spiritului spre tot ceea ce are dramatic — prin prezentul şi viitorul imediat — această etapă a istoriei româneşti şi universale. Fie, deci, ca binele să covârşească răul, aşa cum a sperat Zweig însuşi, ca şi toată generaţia lui, lâsându-ne mesajul pe care ni l-a lăsat.

După 22 de ani.

O nouă lectură prilejuieşte întotdeauna, după o acumulare de evenimente trecute prin filtrul cititorului, o alt fel de înţelegere a întregului. Zweig, care a scris *Castellio contra Calvin. Un strigăt împotzrivas morţii* într-un moment hotărâtor al Europei, pe când Hitler abia venea la putere, a făcut din ea mesajul îngrijorat al intelectualului faţă de constrângerile fiinţei omeneşti confruntată cu Puterea. Turnanta României din 1989 mi se părea că o face actuală pentru invocarea drepturilor omului într-o societate liberă. Iar acum, dupoă 22 de ani, cred că acest eseu rămâne la fel de actual pentru temeiuri mai largi, care ţin de invocarea identităţii şi a globalizării ca parte a fiecărei culturi şi a fiecărui individ.

Am putea defini scriitorii după ţinta de fond a demersului lor creator. Clasa cea mai numeroasă are în comun faptul că tinde să deschidă ochii cititorilor asupra lumii prezentului prin cea mai veche metodă literară: comunică un ansamblu de cunoştinţe şi de emoţii care-i fac să înţeleagă şi să simtă mai clar, după măsura omenească a fiecăruia, unde se află scriitorul şi el însuşi, cititorul, în întregul culturii unui neam. Adică, în sens mai larg, unde ne aşează pe toţi prezentul în fluxul devenirii naţiunii...

Dar există şi a doua clasă de creatori, care nu vizează astfel de ţinte. Creaţia este, pentru toţi aceştia, un derivat al condiţiei umane, dincolo de orice fel de limite (geografice, politice, culturale, sociale, naţionale etc.). Sensurile mesajului literar sunt înglobate în meditaţia asupra limitelor şi capacităţilor literaturii ca semn chiar al felului, cuantumului şi tipului de umanitate aflată în fiecare dintre noi. De la astfel de scriitori pricepem, cu mintea şi sufletul, cum este făcută Lumea ca întreg, de la începuturi până astăzi, din ce rădăcini a ţâşnit şi cum a evoluat, asemenea unui uriaş copac mereu în creştere. Spre care ceruri ideale îşi trimite frunzişul stufos. Ce bariere sunt de străpuns în calea luminii şi dacă ele sunt plasate dincolo de fiinţa omenească, în structura societăţilor umane sau chiar înăuntrul fiinţei, ca un ghidaj neştiut al evoluţiei speciei. Cărţile acestor scriitori nu sunt mesaje legate de un interval de timp, ci sunt accesări fulgurante, stranii, pline de interes şi complexe asupra umanităţii ca semn planetar. Între limita individului şi voinţa de afirmare a speciei există tensiuni permanente, opţiuni posibile, căi de urmat şi căi de abandonat. Nimic nu rămâne amorf, trunchiul şi crengile uriaşului copac al civilizaţiilor structurează şi duce la strălucire cristalele fiecărei culturi, fiecărui creator şi fiecărui om. Întregul şi nu partea se află în centrul acestui fel de creaţie. Cât din întreg poate fi reperul insului ca parte a lui şi cât din partea fiecăruia se transmite, este recunoscut de întreg: aceasta este substanţa creaţiei pentru astfel de scriitori. Cititorii nici nu se gândesc că pot întâlni asemenea cărţi sau că ele sunt posibile, până în clipa când se lovesc brusc şi definitoriu de lumina lor, pe care-o văd precum un fulger în plină noapte, dând strălucire plafonului unic al subteranelor proprii.

Stefan Zweig face parte, pe deplin, din a doua clasă de creatori. Zweig nu şi-a scris cărţile ca pe nişte repere ce semnalizează creşterea prin vremuri a uriaşului copac al civilizaţiilor (este interesant că, în traducere, Zweig înseamnă chiar Creangă!), ci după impulsurile - mai potrivit ar fi de spus loviturile - pe care le-a primit dinspre realitatea imediată. Ele au fost acelea care i-au produs declicul de înţelegere al Lumii ca întreg, a văzut câte un punct nodal, apoi altul, a refăcut în final silueta marelui arbore şi s-a aşezat la umbra lui protectoare. Mai exact spus ar fi: el, creatorul şi omul, este produsul ultim al acestui întreg şi asta e ceea ce ne comunică prin lucrările sale. Este absolut neîndoielnic că totalitatea scrierilor ne face să intuim copacul în toată amplitudinea lui, să-i bănuim, dincolo de ceea ce a scris autorul, încrengături care au avut şi vor mai avea cauze şi efecte pe termen lung. Acest mesaj a fost lăsat de Zweig nu doar cititorilor, ci şi altor scriitori, din viitor, dotaţi cu harul de a privi magma mişcătoare a Lumii şi de a descrie, punând asupra fierberii continue a civilizaţiilor, propriile lor reflectoare: nişte perspective fulgurante, stranii şi pline de interes...

La 1900, pe când Europa şi Lumea întreagă intrau în veacul al XX-lea, Zweig a scris *Vergessene Traume (Vise uitate),* istoria primei sale iubiri şi a primei deziluzii. Nimic nu părea să indice evoluţia viitoare şi tipul de scriitură al autorului. Afară de titlu: *Vise uitate* este numele peşterii de la Chauvet, din sudul Franţei, unde se află celebrele picturi rupestre ale Omului de Neanderthal, din Paleolitic. Şi apropierea nu este deloc întâmplătoare. Cartea îţi oferă amprenta propriilor tăi paşi prin menadrele trecute

ale unui sentiment... Creatorul care avea să devină îşi acordează astfel instrumentul cel mai precis prin care ne va transmite semnale de pe viitorul lui traseu. Sentimentul este măsura unică şi universală a omului din noi, iar ştiinţa şi raţiunea n-au făcut decât s-o pregătească.

În 1903 a scris *Wunder des Lebens (Miracolul vieţii),* unde apare pentru prima oară ideea conflictului dintre religii, dar şi soluţia rezolvării lui datorită celui mai vechi şi solid simţământ uman: dragostea. Folosirea perioadei de apariţie a protestantismului în Olanda, care promitea toleranţa (pe fondul acţiunii Inchiziţiei catolice) ca mod de viaţă al comunităţilor multietnice (evrei şi protestanţi în acest caz), este premonitorie pentru traseul de scriitor al lui Stefan Zweig, evreu perfect asimilat în universul cultural al Vienei, ateu, dar care începea să simtă ca pe o restrângere de drepturi umane încordarea - nu doar politică, ci şi socială şi etnică - ce prevestea apropierea primului război mondial (era născut la Viena în 1881). Astfel, descoperea în trecut un punct nodal al prezentului, o cale pe care mersese lumea occidentală pentru a se ajunge în prima jumătate a veacului XX la conflicte generate de chiar fundamentele religiei. Iar această falie a umanităţii, care se născuse unică şi se împărţise pe temeiuri pentru el de nerecunoscut şi de neacceptat, a rămas tema predilectă pe tot parcursul creaţiei sale.

Anul 1907 a fost interesant din punctul de vedere al creaţiei lui Zweig, pentru că şi-a făcut precizările de parcurs în ce priveşte perspectiva faţă de evenimentelele anuţate ale veacului XX. Două piese de teatru, *Thersites* şi *Jeremiah*, par că stau una în faţa celeilalte, într-un joc de oglinzi ale căror imagini se multiplică la infinit. Thersites (adică Îndrăznetul), ca personaj mitologic inspirator, are în istorie două imagini: una pre-homerică, în care apare ca nobil aeolian din Thessalia, inteligent şi mereu gata să spună lucrurilor pe nume, iar alta în *Iliada* lui Homer, unde apare diform fizic (barbar, ca şi tracul Esop, tot diform fizic) şi necugetat, deoarece, fiind de partea troienilor, îl sfătuieşte pe Achille să-i convingă pe greci să renunţe la război. A fost apostrofat şi bătut de Ulisse, grecul, adeptul războiului. Zweig cunoştea cu siguranţă ambele paliere ale mitului, deoarece, în drama sa, preluând imaginea homerică a lui Thersites, nu încetează să lumineze, pe tot parcursul piesei, motivele de fond ale discriminării Îndrăznetului: el era barbarul, ne-grecul. De aceeea simboliza întreaga urâţenie a lumii şi nu trebuia ascultat, ba chiar trebuia urâţit şi ostracizat, bătut la propriu. Faptul că discriminarea şi victimizarea „celuilalt" începe cu civilizaţia greacă, unde toţi cei care nu erau greci erau obligatoriu barbari, a fost şi a rămas până astăzi una dintre cele mai solide ramuri ale marelui copac al civilizaţiilor omeneşti. Profund, în mentalul colectiv şi individual, se află ascuns acest reper pe care numai conştientizarea lui perpetuă şi deschiderea umanistă le pot conştientiza şi păstra între limite nedăunătoare pentru polifonia vocilor omeneşti. *Jeremiah* este o piesă de teatru şi ea foarte interesant concepută. Acestui profet pre-biblic, o Cassandra avant la lettre, îi vorbeşte, prin vocea mamei ajunsă în Ceruri, chiar Yahve - Dumnezeul unic, despre dispariţia marelui templu al Ierusalimului, centrul identitar al tuturor urmaşilor lui Sem, fiul lui Noe. Două chestiuni de fond aduce în discuţie această piesă: una este identitară şi se leagă de supravieţuirea Lumilor vechi la impactul cu atacatorii, Lumile noi aduse de marile migraţii. A doua se leagă de fundamentarea actului creator al lui Zweig însuşi ca apărător al semnului identitar al lumii sale originare. Nu întâmplător citim mesajul esenţelor pronunţat de vocea mamei. Ea era Zeiţa Mamă (Ishtar, Astarte, Hebat, Artemis), întruchiparea pământeană a unei ordini mitologice: făcătoarea vieţii şi, deci, a Lumii. Poate nu întâmplător autorul o invocă în aceşti termeni chiar pe mama lui, care aparţinea unei familii de bancheri evrei naturalizată de mai multe generaţii în Ancona, pe ţărmul adriatic al Italiei. Portul era un capăt al vechiului Drum al Mătăsii. A trimis o expediţie în China cu 4 ani înaintea veneţianului Marco Polo. Cetatea fusese republică înaintea Veneţiei. Colonie a Syracusei (la rândul ei colonie feniciană), ea păstra amintirea apartenenţei la lumea veche a Levantului, pe care grecii şi apoi romanii o făcuseră să dispară de jur împrejurul Mediteranei. La 178 î.H. Ancona s-a aliat cu tracii şi ilirii din Epir în războiul contra romanilor, aşa cum, numai cu un sfert de veac în urmă, după înfrângerea Carthaginei, fenicianul Hannibal fugise la tracii din Bythinia. Astfel Lumile vechi au apărat unitatea implicită a civilizaţiei lor, rămasă în plutire liberă după căderea Troiei. Ar fi o eroare să credem că Zweig nu stăpânea istoria propriei sale familii ca parte a identităţii propriului său neam. Asemenea lui Hundertwasser, arhitectul evreu din Viena, ori lui Daghani, pictorul evreu din Bucovina, care colindaseră toată Mediterana de Est în căutarea propriei lor identităţi şi propriei salvări, Zweig a folosit simbolul mamei ori de câte ori a trebuit să identifice esenţa lui umană cu aceeea a Lumilor vechi din jurul Mediteranei de Est.

În 1927 a publicat *Sternstunden der Menschheit* (Momente decisive ale umanității), care cuprindea 5 din cele 12 eseuri ce vor face parte din reeditarea apărută în 1940. Prima apariție a cărții, ca şi a doua, aparțin ele însele unor momente importante ale istoriei europene: în 1927 se împlineau zece ani de la Revoluția rusă din octombrie 1917, care a proiectat împărțirea Europei în două sisteme sociale; primul război mondial a dus la Tratatul de la Trianon, 1920, adică la dispariția Imperiului Austro-Ungar, unde trăia Zweig însuşi şi la apariția unor state naționale cu modificări majore de granițe față de secolul precedent. Dintr-o lume în interiorul căreia se circula nestingherit, s-a ajuns la una împărțită în entități unde fiecare putea pătrude doar cu paaşaport. Încă o Lume veche şi unitară dispărea astfel în favoarea unora mai noi şi mai mici. Iar 1940 avea să fie anul când Germania nazistă îşi începea expansiunea armată în lumea europeană. Cele douăsprezece *Momente decisive ale umanității* au fost, în cariera lui Stefan Zweig, înțelegerea capacității speciei umane de reeeditare a trecutului. Analiza şi speranța sunt cei doi poli majori ai cărții. Palierele analizei sunt două: cuprinderea în timp a planetei globale de către civilizațiile omeneşti; istoria europeană ca parte determinantă şi deci răspunzătoare pentru modificările de fond ale viitorului apropiat. Din prima categorie a analizei fac parte eseurile despre descoperirea Polului Sud sau despre primul zbor peste Pacific. Din a doua categorie fac parte puncte nodale ale istoriei: cucerirea Bizanțului de către otomani, încheierea perioadei Goethe în cultura europeană, înfrângerea finală a lui Napoleon la Waterloo, după care a urmat Tratatul de la Viena din 1815 (tentativă de restaurare a situației europene de dintainte de 1789 - Revoluția Franceză), care însă doar a anunțat valurile revoluționare de la 1830 şi 1848 şi apariția statelor naționale. Toți au fost factori de modificare a cursului istoriei. Şi chiar dacă, în timp, Zweig însuşi şi-a reconsiderat jaloanele propriei sale analize, din care nu făceau parte, inițial, Magellan (1938), Calvin (1936), Balzac (1946) sau Romain Rolland (1921), totuşi accentele de concepție au fost puse în 1927: parcursul umanității are astfel de chei de control asupra cărora trebuie nu doar să medităm, ci şi să veghem. El însuşi, ca scriitor, va face asta prin fiecare carte viitorare. Va face-o inclusiv prin pilda propriei sale vieți.

Imediat după venirea la putere a lui Hitler (numit cancelar în 1933), Zweig a publicat, în 1934, *Triumph und Tragik des Erasmus von Rotterdam (Triumful şi tragedia lui Erasmus din Rotterdam).* El exaltă în figura marelui umanist de la începuturile Protestantismului marea speranță a începutului de veac XVI de armonizare a Lumii în numele toleranței (religioase, culturale, politice, sociale, în ce priveşte concepția asupra Universului), fără sechestrarea nici unui ideal omenesc şi pentru echilibrarea exceselor Inchiziției, care-i considera eretici şi-i ardea pe rug pe toți aceia care erau de altă părere decât Vaticanul. Adică, în termenii antichității greco-latine, pe toți „barbarii”...

Dar adevăratul strigăt de protest, de acuzare şi de disperare al lui Zweig față de ceea ce se întâmpla în şi cu Europa primei jumătăți de veac XX avea să vină în 1936, în plin război civil spaniol, în plină ascensiune a fascismului şi avea să se numească *Castellio gegen Calvin oder Ein Gewissen gegen die Gewalt* (Castellio contra Calvin sau O conştiință contra violenței). Atunci a părăsit brusc şi definitiv țara care-l formase ca om şi a revenit la condiția evreului rătăcitor de pe vremea Inchiziției. La fel ca Hunderwasser, plecat tot din Viena şi ca Arnold Daghani, plecat de la Bucureşti, a colindat lumea în căutarea armoniei originare şi pierdute. Condiția Rătăcitorului s-a dovedit a fi mai mult decât o identitate. Redevenea, din cauza intoleranței celorlalți, un destin. Putem considera această carte a lui Zweig drept vârful lui de înțelegere asupra Lumii ca întreg, de la origini până în prezent. Tot ceea ce urmează, în registrul vieții personale, ca şi al creației, a fost căutarea unei soluții.

Ajuns în cele din urmă în Brazilia (astăzi membră a alianței BRICS - Brazilia- Rusia-India-China-Africa de Sud), a crezut că aceea este țara care oferă cele mai multe deschideri posibile pentru viitorul umanității. A scris deci *Brasilien. Ein Land der Zukunft* (Brazilia - o țară a viitorului), care a văzut lumina tiparului la Stockholm, în 1941. Autorul s-a sinucis împreună cu soția sa la doar câteva luni mai târziu, pe 22 februarie 1942, înainte de a fi împlinit 61 de ani.

Ecaterina Țarălungă
Bucureşti, aprilie 2014